

— VERZET OF BERUSTING ? —

Een van de meest veilige vormen in onze maatschappij om te laten zien dat men het ergens niet mee eens is, is stemmen op een van de partijen die niet aan de macht is. Het stemmen gebeurt schriftelijk en geheim, dus baas, dominee of pastoor kunnen de opstandige niet op het matje roepen. De Kooi heeft altijd bekend gestaan als de 'rooie buurt', want veel mensen die daar woonden voelden zich verwant met de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP). In 1922 bijvoorbeeld stemde ruim 35% van de Kooi op die partij en dat werd iedere verkiezing meer. In 1937 behaalde de SDAP zelfs de absolute meerderheid in de Kooi: 51,2%

In de Haver- en Gortbuurt was dat allemaal wat minder. Van 27% in 1922 steeg het stemmenpercentage tot ruim 38% in 1937.

Mensen stemden op de SDAP omdat ze daar verbetering van hun ellendige situatie van verwachtten. "Sinds de opkomst van de SDAP is het voor de arbeidende klasse veel beter geworden. Het had misschien toch wel gekomen maar toch niet in dat tempo."

In de Haver- en Gortbuurt woonden nogal wat kooplui en dat verklaart misschien waarom de liberalen, de voorlopers van de VVD, daar door de jaren heen zo veel stemmen haalden. Belangrijker is natuurlijk het feit dat er aan het Plantsoen echte rijken woonden, die hun belangen veilig wisten bij de liberalen. Een partij die ook nogal wat stemmen behaalde in de buurt tussen Levendaal en Plantsoen was de

Communistische Partij Holland. Zeker in de jaren dat de crisis zijn hoge tol eiste stemden steeds meer mensen op de kommunisten.

Afgezien van de SDAP bleven veel mensen echter de christelijke partijen trouw, hoewel de percentages daalden. Maar ja, "Stemmen moest van de kerk anders werd je uitgesloten." en "Lieve Heer wil hebben dat je een beetje christelijk stemt anders kom je nooit in de hemel." Nou blijken toch nogal wat arbeiders gedacht te hebben: 'Die hemel dat zie ik later wel', want echt enthousiast waren ze in Leiden niet over de christelijken.

Niet alleen uit de verkiezingsuitslagen blijkt dat. Laten we eens luisteren wat de mensen zoal dachten van de grote christelijke staatsman uit die jaren: Hendrik Colijn ofwel Hein Petrolie.

"Ah dat is een fijne vent, heerlijke kerel, ja die had wel gelijk, die dacht zeker dat je van één gulden in de week zes gulden kon uitgeven ... zal wel een goeie staatsman geweest zijn, want we hadden het toen goed, we waren allemaal zo rijk!"

"Maar ja, ik hou niet van dat soort mensen, vooral niet van een oliemagnaat en dat was Colijn. Hij had zijn grote bezittingen in Indonesië en het Indonesische werd uitgezogen en het grote kapitaal kwam naar Nederland. Maar dat werd niet gebruikt om een betere samenleving te gaan krijgen. Nee, dat was alleen voor hun. Die brandkast moest dikker worden en als die vol was, moest er een ander naastgezet worden ... En dat doen ze dan nog onder het mom van

christelijk zijn. Want dat was Colijn. Het was een christen!"

Het feit dat Colijn een bom liet gooien op de muitende bemanning van de Zeven Provinciën zette ook kwaad bloed:

"Laat-ie zelf zijn dikke pens maar dichtrijgen en laat-ie die bommen op zijn eigen sodemieter krijgen!"

Misschien zit er iets van waarheid in het volgende: "Ik heb altijd wel AR gestemd, dus ik heb in die dagen ook Colijn gestemd, hoewel het geen vriend van me was. Maar kijk es -en dat is natuurlijk uit het oogpunt van onsgeloof- als die kerel verkeerde dingen gedaan heeft en dat heeft-ie , dan zal-ie er nu wel rekening en verantwoording bij zijn Schepper voor moeten afleggen, zo heb ik dat altijd bekeken." Uit het stemgedrag van de bewoners van Kooi en Haver- en Gortbuurt kunnen we rustig afleiden dat ze niet gelukkig waren met de gevoerde politiek. We hoorden zelfs de volgende mening verkondigen: "Je wordt toch beduvelde door allemaal ... ze willen toch alleen maar in de kamer komen."

Er waren blijkbaar mensen die beseften, dat progressief of links stemmen niet voldoende is, dat ze zelf iets moesten doen.

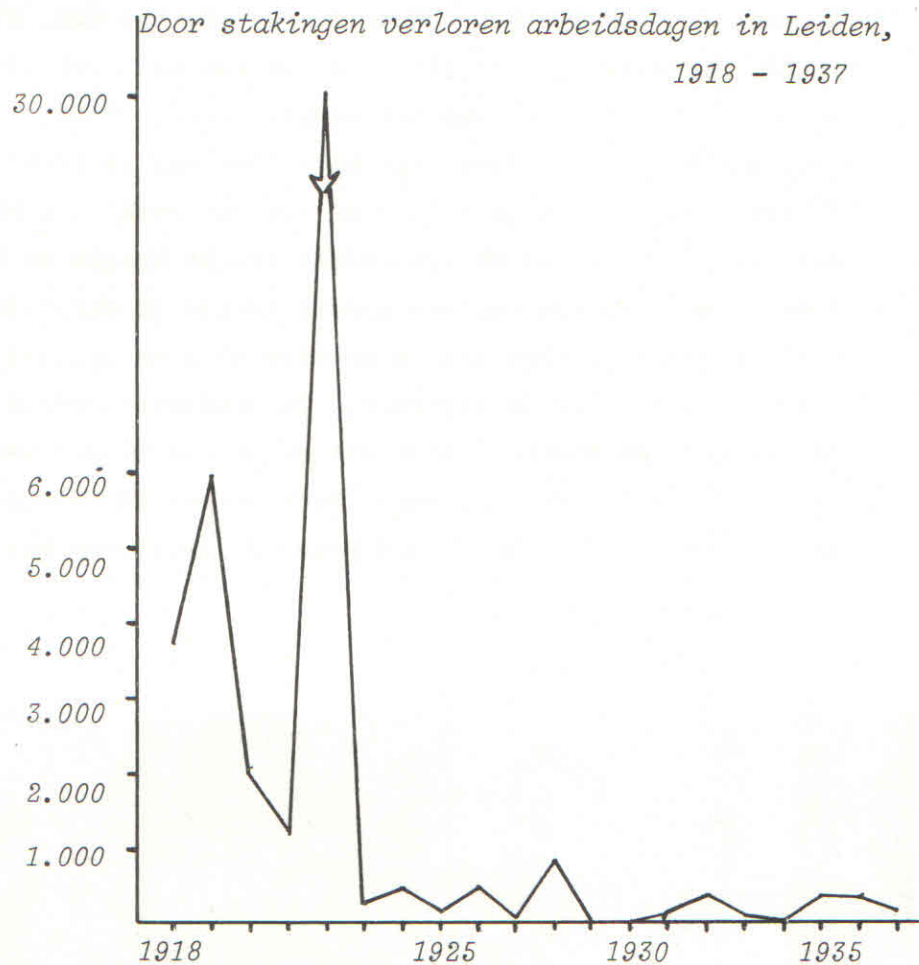
Laten we daarom eens verder kijken of er meer tekenen van onrust en ontevredenheid waren. Het vakbondslidmaatschap bijvoorbeeld, want zeker in die tijd was dat niet van risico's ontbloot.

"Het was zeldzaam als je lid was van de vakbond. En het was natuurlijk ook zo, als je lid was van een vakbond, vooral dan de SDAP, bij gemeente en rijk mocht je dat niet

worden. En een partikuliere baas ontsloeg je meestal ook. Niemand durfde eigenlijk lid van een vakbond te worden."

"... want dat was, laat ik maar zeggen, vroeger zo bij een baas, als hij in de gaten had dat je bij een bond zat, dan werd je nog ontslagen ook, als hij de kans kreeg. Dan ging je het eerste eraf."

Angst weerhiel zo nogal wat mensen ervan om lid te worden van een vakbond. Vlak na de eerste wereldoorlog was dat wel anders geweest. Toen waren de machthebbers bang omdat er in heel Europa opstanden uitbraken, de burgemeester van Rotterdam beloofde toen zelfs het stadsbestuur zonder problemen aan de revolutionairen over te dragen. De arbeidstijd werd verkort en de lonen verhoogd. De vakbonden maakten in die jaren gouden tijden door en de ledentallen bereikten een piek. Toen echter de crisis van 1922 uitbrak en de ondernemers en regering weer zelfverzekerd waren, liepen de ledentallen ook weer terug. Uit angst en omdat het geld kostte. "Ja, er waren weinig mensen georganiseerd, want dat kostte geld en dat kon niet van het potje af natuurlijk.". Dat de grote crisis van de dertiger jaren dit nog eens versterkte zal een ieder wel duidelijk zijn. Hetzelfde geldt eigenlijk voor stakingen. In ekonomies slechte tijden -dus als er meer werkloosheid is dan normaal- durven de arbeiders minder gauw te staken, want ontslag volgde spoedig. In slechte tijden vinden de ondernemers het vaak niet eens zo erg als er gestaakt wordt, omdat er toch niet veel te doen is. Want zo besparen ze automaties op de loonkosten. In ekonomies betere perioden kunnen

stakingen heel snel sukses afwerpen. Laten we maar eens luisteren naar het verhaal van een mevrouw uit de Haveren Gortbuurt: "Ik was bij Dros en toen waren we wel georganiseerd. Ik was toen vijftien jaar en toen brak er een staking uit. Ik was een kind natuurlijk en de directeur komt en zegt: 'Zeg snotneus, wat doe jij?' Ik zeg: 'Nou

staken, dat zie je toch'. Want er was afgesproken, als er één man uitging, dan ging niemand aan het werk. Toen zei hij: 'Ga jij maar aan het werk'. Ik zeg: 'Nee, ik ga niet aan het werk.' Toen zegt hij: 'Dat mag je zeker niet?' Ik zeg: 'Ja maar ik ga toch niet aan het werk' ... Maar het was prachtig, met terugwerkende kracht kregen we het toen terug. Dat was nog een aardig centje in die tijd! Een man moest er toen uit, maar niemand ging aan het werk, dus hij is er toch in gebleven." De uitzichtloosheid van de crisisjaren maakte echter dat er steeds minder verzet was tegen de loonsverlagingen. Niet alleen in Leiden was dat zo, maar in het hele land bogen de arbeiders het hoofd.

Als het al zo gesteld was met de werkers, hoe moet het dan wel niet geweest zijn met de werklozen. Daarvoor gold inderdaad hetzelfde: in het begin van de jaren dertig was er nog wel enig verzet, maar doordat nederlaag zich op nederlaag stapelde overwon de moedeloosheid.

Lezen we maar eens het Leidsch Dagblad uit die dagen:

"Vrijdag 2 januari 1931

Werkloozendemonstratie

Woensdagmiddag heeft een stoet werklozen blijkbaar door de communisten bijeen geroepen, een demonstratieve wandeling door de stad gemaakt, tengevolge waarvan het verkeer op de Breestraat enige stagnatie ondervond. Er werd o.a. getrokken langs de woningen van den burgemeester, en de wethouders Reimeringer, Goslinga en Splinter aan het Rapenburg, Breestraat en Hooigracht. Er was een sterke politiemacht aanwezig. Alles ik kalm verlopen. Een paar maal werd geschreeuwd van "honger", doch dit beroep werd terstond uit eigen gelederen den kop ingedrukt."

Van dit soort demonstraties vonden er wel meer plaats in die tijd. Dat was echter snel afgelopen. Toen in 1934 de steun werd verlaagd en in Rotterdam en Amsterdam bloedige onlusten uitbraken bleef het in Leiden rustig. Het was gedaan met het verzet.